

in nerazumljeno (česar avtor ne skriva); pušča odprtost in različne možnosti, brez apodiktčnosti in vedenjske superiornosti. Flisarjev »spopad« je v bistvu dvojen — z domačimi in belimi kolegi, s poizkusom »popravljanja« in dopuščanjem svojskega, drugačnega. Avtor se približuje lepoti afriškega na način distance in bližine, intime in tujosti: nikoli ni vzpostavljen zaresen in dokončen odnos, popotnika vedno prej »odnese« naprej, kjer se razmerja začinjajo vzpostavljati iz ničelne točke. Edino bralec zazna lepoto te svojevrstne in dražljive igre črno-belih (dobesedno) komunikacij.

VALENTIN KALAN, DIALEKTIKA IN METAFIZIKA PRI ARISTOTELU

Knjiga Valentina Kalana o Aristotelu je v sodobni slovenski filozofski literaturi zanimiva in celo izjemna; gre namreč za delo, ki se neposredno ukvarja s problematiko antične filozofije — pristop, ki je sicer pri nas sorazmerno redek —, predvsem pa za spis, ki obravnava celotno filozofsko teoretsko misel tako pomembnega in odločilnega avtorja, kot je Aristoteles. Kot pot v celoto te misli si je Kalan izbral en sam problem, ki pa sega v samo jedro Aristotelovih teoretskih razmišljanj, tako da lahko rečemo, da pomeni vprašanje o dialektiki in metafiziki pri Aristotelu hkrati vprašanje po celoti njegove filozofije. Taka zastavitev je morda sicer manj pregledna kakor razdelitev in obravnavanje problematike po posameznih področjih (kar je sicer pogosto pri standardnih pogledih Aristotelove filozofije), zato pa omogoča uvid v povezanost problematike in stalno teoretično problemsko napetost.

Toda pred vsako tako obravnavo je treba rešiti vprašanja, kako se lahko

danes sploh še lotevamo take filozofije, kaj je torej spraševanje po Aristotelovi misli. Kalan v predgovoru predvsem opozarja, da je knjiga »poskus o Aristotelu brez podedovanih znamenj in razlag, Aristoteles ab omni naevo vindicatus« (str. 8). Takšno stališče izhaja »iz prepričanja, da celo takšni filozofi in misleci, kakor so Leibnitz in Kant, Hegel in Marx, ki toliko dolgujejo Aristotelu, ne morejo v celoti nadomestiti sporočila njegove filozofije današnji teoretski misli« (str. 7). Vendar pa, kako je ta »nazaj k Aristotelu« sploh izvedljiv? Gotovo ne z odpovedjo vsej mogočni tradiciji aristotelizma, z nekakšnim ponovnim vzpostavljanjem, objektivno rekonstrukcijo »čiste« Aristotelove misli. Vendar knjiga nima takšnega namena. Gre namreč za pristop k temu filozofu z današnjega stališča, to pa na videz paradokсно terja »vrnitev« k neposrednosti izvornih tekstov, torej takšno branje, ki omogoča, da se izkaže vsa živost, problemska napetost, pa tudi samoomejenost te misli. To ne pomeni zanikanja dvatisočletne tradicije aristotelizma, pač pa se da le na ta način izogniti poenostavljanjem, »eksegetično-šolskemu pristopu«, ki se je v tej tradiciji oblikoval. Da pisec ne spregleduje te pomembne filozofske linije, dokazuje dejstvo, da v tekstu ves čas opozarja, v veliki meri tudi kritično, na posamezne filozofe in komentatorje, od »klasičnih« aristotelikov, predvsem na Tomaža Akvinskega, od teh pa zlasti na Hegla in Lenina kot pomembnega predstavnika marksističnega branja Aristotela.

Če delo po eni strani zahteva neposreden dostop do Aristotela, torej v nekem smislu izvirnega Aristotela mimo shematizacij komentarjev, po drugi pa to zahteva postavlja s stališča sodobne filozofske misli, z marksističnih izhodišč, je to le na videz protislovno. Zahteva po »objektivnem Aristotelu« (ali kateremkoli filozofu), po njegovi misli kot taki, je le ideološka zahteva

in iluzija. Neko branje je nujno historično posredovano, neka filozofska misel je zato v nekem smislu vedno neidentična sama s sabo in ravno ta neidentičnost je ena od točk, ki omogočajo, da je ta misel še naprej aktualna in vredna branja ne le kot historičen dokument. Vendar pa to ne pomeni, da je taka misel zato pasivna in prepuščena samovolji bralca in interpretu in da poljubno menjava svoje smisle glede na vsakokratnega bralca (saj npr. avtor ob delu ob opozorilih na preinterpretacije in potvorbe različnih razlagalcev ves čas uporablja tudi filološko metodo kot pot do pravega smisla Aristotelovih stavkov). »Vrnitev k Aristotelu« se torej lahko dogaja predvsem kot dvogovor, v katerem Aristotelova misel ne igra podrejene vloge nekakega zgolj pasivnega objekta. To medsebojno razmerje predloge in njenega sodobnega branja, interpretacije, v predgovoru označuje tudi avtor sam: »V izboru problematike sem posebej izpostavljaj tiste Aristotelove teze, ki bi predvsem lahko služile za ilustracijo in obogatitev raznih diskusij v sodobni marksistični filozofiji, s čimer bi bili podani vsaj elementi za marksistično analizo aristotelizma...« (st. 8).

Glavni znak prijema, kot ga označujejo te besede, je gotovo izbira same osnovne problematike — vprašanja dialektike in metafizike, ki je eno osrednjih vprašanj sodobne, zlasti marksistične filozofije, hkrati pa sodi tudi v samo jedro Aristotelove misli. Raziskovanje Aristotelove dialektike se v Kalanovem delu deli na dva velika sklopa — Dialektika in logika, Dialektika in metafizika —, ki ustrezata obema temeljnima Aristotelovima deloma, Organonu in Metafiziki. Tako si avtor najprej zastavi vprašanje dialektike ob teoriji izjavljanja, logosa, kakor je razvita v Organonu; prav tu pa že na začetku prodre z vprašanjem dialektične premise v samo jedro Aristo-

telove dialektike: »Dialektika se določa s postavkami, premisami, dialektična premisa pa je »preučevanje, vpraševanje, raziskovanje protislovja«. Aristotelovo definicijo dialektične premise lahko zato upravičeno jemljemo kot njegovo definicijo dialektike same. Dialektika je tako raziskovanje protislovja, ... protislovje pa življenjski element dialektike« (str. 288). Vprašanje dialektike in metafizike, dialektike v metafiziki, se ustavlja ob Metafiziki; ob razpravljanju o prvi filozofiji kot aitiologiji (teoriji vzrokov in principov). kot o teoriji bitnosti in kot o teologiki uveljavlja Kalan takšno interpretacijo Aristotelove misli, ki odkriva celo v najbolj metafizičnih tezah dialektično napetost. Le-ta pa je najbolj očitna ob vprašanju bitnosti in podlage, raziskovanje teorije bitnosti (ousiologije) je tako postavljeno kot osrednja problematika v razpravljanju o odnosu dialektika — metafizika. Prav taka interpretacija, ki poudarja dialektične momente v Aristotelovi misli (v nasprotju z dolgo tradicijo komentarjev, ki so prav te momente zabrisovali in izpuščali), je tisto, kar smo imenovali »vrnitev k Aristotelu« kot »dvogovor« Aristotelove misli in problematike sodobne filozofije. V tem Kalan obsežno in sistematično razvija tisti pristop do Aristotela, ki ga je nakazal Lenin v svojih Filozofskih zvezkih.

Oba glavna dela obravnavane knjige dopolnjuje na eni strani uvodno poglavje, kjer je posebno mesto odkazano tudi zarisu Aristotelove kritike Platonove teorije idej, na drugi Epilog, ki ni nekakšen dodatek, temveč predvsem zgoščena in eksplicitna formulacija stališč, ki so prisotna v vsem razpravljanju. Knjigo dopolnjuje precej obsežen izbor bibliografije. Treba pa je dodati, da je v izdaji sorazmerno precej tiskovnih napak, kar pri takem delu še posebej moti, zlasti kadar gre npr. za filozofske termine.

Igor Zabel